

„Olyan szép az életem, mint egy tündérmese”

A Dirac házaspár budapesti látogatása 1937-ben

A világhírű matematikus *Fejér Lipót* (1880–1959) tudományos hagyatéka számos korabeli újságkivágást is tartalmaz. Itt bukkantunk egy 1937. március 25-én a *Magyarország* c. lapban megjelent beszélgetésre a Nobel-díjas angol fizikus *Paul Dirac* (1902–1984) magyar feleségével, *Wigner Margittal* (1904–2002). A cikk azt sejtette, hogy a korábbi lapszámban Dirac is megszólalt. A Magyar Tudománytörténeti Intézet és az Országos Széchényi Könyvtár munkatársainak segítségével sikerült megtalálni ezt a számot is. A két beszélgetést együtt tesszük most közzé.¹

A híradások apropóját az adta, hogy 1937 tavaszán a nemrég nősült fiatal Dirac Budapestre látogatott „szigorú inkognitóban”. Felesége, a később szintén Nobel-díjjal jutalmazott magyar származású fizikusnak *Wigner Jenőnek* (1902–1995) volt a húga. Dirac és Wigner Mancsi (ahogyan sokan hívták) Princetonban ismerkedtek meg 1935-ben, amikor a hölgy – egy félresikerült házasság után – Amerikában meglátogatta a testvérét. 1937. január 2-án összeházasodtak, Wigner Margit két gyermekét Dirac szintén magához vette. Egyikük *Dirac Gábor*, vagyis *Gabriel Andrew Dirac* (1925–1984) később a matematika professzora lett, a gráfelméletben fontos tételek őrzik a nevét.

Ezek a beszélgetések azért is kuriózumok, mivel később Dirac meglehetősen hallgató ember hírében állott, akiből sokszor nehéz volt egy igen-nem feleleten kívül többet kihúzni. Ezért is tartottuk érdekesnek és érdemesnek Rendy Lili korabeli írásait a feledés homályából újra elővenni. Íme az első.

Két világhírű angol tudós találkozása Budapesten

Magyar lányt vett feleségül Dirac, a Nobel-díjas angol fizikus

Nobel-díjas tanár ebédelt ma délután 2 órakor a János-hegyen. A vendéglőben be volt fűtve, a napsütés ellenére sem lehetett kint ülni, mert borzasztó szél fújt a város felett.

A zárt helyiség ablakához szorulva, borzas fejjel evett balatoni süllőt, A.M.P. *Dirac, a világhírű fizikus, aki 1933-ban kapta a Nobel-díjat a kvantumelméletet tárgyaló „The fundamental Equations of Quantum Mechanics” című könyvéért.*

Négyen ülnek az asztalnál, *a négyből kettő világhíresség.* A Nobel-díjas *Dirac* mellett *Eddington* professzor ül, a *világhírű csillagász.* Nagyszerű étvággyal ebédelnek, a süllő után bélszínfilét, majd dobostortát.

Amikor a feketére kerül a sor, odalépünk a professzorhoz:

– *Igazán nem gondoltam, hogy a János-hegyen lepleznek le,* – mondja nevetve – napok óta itt vagyok Magyarországon és *pajkos örööm telt abban, hogy inkognitóban maradhattam.*

– *Harmincöt éves vagyok és kissé borzasan viselem a hajamat. Különbö semmiféle tudós allűröm nincs.* Az inkognitómat is csak tapintatból őrzöm. *Nem akarok visszaélni magyar apósom vendégszeretetével.*

Dirac professzor, a cambridgei egyetem tanára, aki *1933-ban Nobel-díjat nyert,* magyar nőt vett feleségül. A Nobel-díjas fizikus félévvel ezelőtt nősült. *Wigner Antal* budapesti bőrgyáros leányát vette feleségül. Amikor feleségéről beszélünk, felélénkül a szeme.

¹ A kutatást támogatta az OTKA K 67652 sz. programja.

A következő tíz percben *nem a tudóssal, hanem a fiatal férjjel* beszélgetek.

– *Hol ismerkedett meg feleségével?*

– *Két évvel ezelőtt Amerikában jártam felolvasó körúton, sorra mentem valamennyi amerikai egyetemre. Amerikában ismerkedtem meg feleségemmel, akinek bátyja amerikai egyetemi tanár.*

– Nem akarok romantikus lenni, így nem fogom elmondani megismerkedésünk és házasságunk történetét. *A magyarokat a feleségemen keresztül szerettem meg.*

– *Másodszor vagyok Magyarországon. Cambridgeben esküdtünk meg, esküvő után rögtön hazajöttünk és néhány napot családi körben töltöttünk apósom nagyboldogasszonyúti villájában. Már kedves ismerősöm a János-hegy is.*

– *A csillagvizsgáló intézetből jövök Eddington professzorral, aki sürgönyileg értesített engem, hogy Budapestre jön és hogy szeretne velem találkozni. Wodeczky József professzornak meghívására jártunk ott.*

– Budapesten *igyekszem megfeledkezni arról, hogy fizikus vagyok.* Nem hoztam magammal jegyzeteimet, egyáltalán semmiféle szellemi munkát nem akarok végezni Pesten. Több meghívást voltam kénytelen visszautasítani, semmiféle előadást nem akarok tartani. *Pihenni jöttem.*

Amikor beszélgetésünk ideért, a vendéglő tulajdonosa a vendéglő emlékkönyvét hozza. *Dirac* professzor érdeklődéssel lapozza a könyvet, amelybe japán, kínai és mindenféle egzotikus írással vannak beírva azoknak az embereknek a nevei, akik felkeresték a vendéglőt.

– *Nini Simpsonné aláírása* – kiált fel élénken *Dirac* és mutatja *Eddingtonnak a vendéglőkönyvben látható aláírást.* A két világhíresség egymásra mosolyog.

Másnap az újságíró felkereste *Dirac* ifjú magyar feleségét is.

Beszélgetés a Nobel-díjas angol tudós magyar feleségével

Mindent elmond világhírű férjéről, akinek csak egy ruhája van és nagyon szeret fára mászni

Tegnap délben a János-hegyen beszélgettünk *A. M. P. Dirac Nobel-díjas angol fizikussal*, aki néhány nap óta tartózkodik Budapesten, szigorú inkognitóban. A világhírű elméleti fizikus, aki a kvantumelmélet terén kifejtett munkásságáért kapta a Nobel-díjat, pihenni jött Budapestre és minden idejét *magyar feleségének családjánál töltötte.*

Munkájáról, életéről, feleségéről beszélt *Dirac* professzor, akiről megírtuk, hogy *mindössze 35 éves, magas fiatalember – és borzas a haja.*

– *A férjem nagyon restellte a borzas haját. Mondta is, hogy valamit tenni kellene már, mert olyan göndör a haja, hogy nem engedelmeskedik a kefének. Megígértem, hogy ezentúl minden reggel én fogom megfésülni.*

Dirac Nobel-díjas professzor *magyar felesége*, *Wigner Margit* mondja ezeket a nagyboldogasszonyúti *Wigner* villa szalonjában, miközben izgatottan figyeli a hallajtót. A férjét várja, aki meg is jelenik *olyan simára fésült frizurával*, mint egy amerikai filmszínész. Arca ragyog a boldogságtól. *Dirac Nobel-díjas professzor január 2-án vette feleségül Wigner Margitot.* Ő maga csak annyit mondott, hogy nem akar romantikus lenni, így nem akarja elmondani házassága körülményeit. A felesége ma mosolygó arccal meséli megismerkedésük történetét.

Bátyja, *Wigner Jenő* az amerikai Princetonban az elméleti fizika egyetemi tanára. *Wigner Margit* két évvel ezelőtt meglátogatta bátyját és *Princetonban megismerkedett Dirackal.* Néhány napot töltöttek együtt, aztán *Dirac* hazautazott Angliába. Otthonról levelet írt *Wigner Margitnak.* Megállapodtak abban, hogy *nyáron eljön Budapestre.* El is jött, többízben. Januárban aztán megesküdtek és azóta *Cambridgeben élnek egy hotelben*, mert a

Collegeba, ahol Dirac eddig lakott *nem szabad feleséget bevinni, a házuk pedig, amit most kezdtek építeni, csak ősszel lesz készen.*

Amikor elkészül, Dirac professzor felesége kiviszi első házasságából származó kisfiát és kislányát Cambridgebe. A jövő évben a két gyerek már angol iskolába fog járni.

– *Paul imádja a gyerekeimet! Úgy játszik velük naphosszat, hogy sírni szeretnék örömeimben...*

„*Olyan szép az életem, mint egy tündérmese*”
A Nobel-díjas Dirac magyar felesége, Wigner Margit.

Dirac professzor felesége magas, nyúlánk fiatalasszony. Gyönyörű fogsora van, gesztenyebarna haját szigorú kontyban viseli, festéket nem használ, csak a száját rúzsozza kissé. Nagyon egyszerűen öltözik, kockás angolszoknya, rövid ujjú pulóver van rajta.

A nagy tudós egyetlen ruhája

– *A férjem szoktatott az egyszerű öltözködésre. Helyesebben nem is szoktatott, csak meggyőzött... tudja mi az ő öltözködési patentje? Egyetlen ruhája van csak. Nem fordulhat elő, hogy a szekrényben két ruha legyen. Azt mondja, valami rettenetes lehet, amikor az embernek törnie kell a fejét azon, hogy melyik ruhát vegye fel? Sokkal egyszerűbb, ha nincs válogatási lehetőség. Néhány hónapig visel egy ruhát, aztán eldobja és újat csináltat...*

– *Tegnap tönkretette egyetlen ruháját. Szerencse, hogy a szabója már próba nélkül is elkészíti a ruhát, így mire hazaérünk, már új öltöny várja... – képzelje, a férjem fára mászott tegnap. Rettenetesen szeret fára mászni, a nyáron, amikor itt volt, versenyt másztak a fiammal. Még egy szenvedélye volt Paulnak: semmiképpen nem akart a kapun keresztül bejönni az uccáról. Csak a kerítésen keresztül. Állandóan reszkettem, hogy leesik... De nem lehetett meggyőzni a kerítés- és famászás veszélyes voltáról.*

A Nobel-díjas tudós rettenetesen szeret fára mászni

A makacsság előnyei

- Makacs a professzor úr?
- Igen. Viszont ha nem lett volna az, *nem nyerte volna meg a Nobel-díjat. Makacsul ragaszkodott a saját elméletéhez...* de erről nem beszélek, nem értek hozzá és valami butaságot mondanék...
- A fizikához nem ért a Nobel-díjas fizikus felesége, *mi volt az első közös érdeklődésük tárgya?*
- *Az emberekről alkotott véleményünk közös volt.* Mindkettőnknek idegen volt Amerika és az amerikaiak és mindketten egyformán vélekedtünk az ottani dolgokról. És amellett *nagyon szeretünk sétálni mindketten... és minden tekintetben azonos ízlésünk van... és mindketten nagyon szeretjük Beethovent... és mindketten nagyon szeretjük a csendet... és az állatokat... és a hegyeket...*

Dirac professzor felesége egyre halkabban sorolja ezeket, a végén egészen elhalkul:

A híres fizikus az Ezeregyéjszakát olvassa

- Néha úgy érzem, mintha álmodnék. Olyan boldog vagyok, *olyan szép az életem, mint egy tündérmese...* látja, *a meséket is nagyon szereti a férjem.* Most például az *Ezeregyéjszakát olvassa...* Olyan harmonikusan élünk... á... erre nem is lehet jelzőt találni...
- Nyáron utazni megyünk. A férjem előadásorozatot tart a moszkvai egyetemen. Nagyon boldog vagyok, hogy magával visz. Paul már nyolcszor volt Oroszországban, nagyon szereti az orosz népet.
- Milyen az élet Cambridgeben?
- Nagyon *csendes* élünk. Paul tanárkollégáival és családjáikkal barátkozunk. Csendes baráti összejöveteleket tartunk néha. De semmi mondás... még csak nem is bridzsezünk. Igaz, hogy én Pesten sem bridzseztem... *a férjem nem kártyázik és nem iszik.*
- Tudja mi a furcsa? Cambridgeben egyáltalán nem csodálkoztak azon, hogy Paul magyar nőt vett el feleségül. Szinte már szabály, hogy angol fizikusok mindig idegenből nőülnek. Paul egyik kollégája olasz, a másik orosz, a harmadik francia nőt vett el feleségül.

– Paul most a szobájában ül és szomorkodik. *Nem szereti, ha esik az eső, azért is utazik olyan sokat, hogy ne kelljen az állandó angliai esőt látnia...* most megmutatom magának a fényképeket, amiket *tegnap készítettem róla, amint a kertben a fákra mászott...*

Diracné, akiről éppoly kevésbé hinnék, hogy Nobel-díjas professzor felesége, mint ahogy a magas mosolygó fiatalemberről is nehezen hihető, hogy a világ legnagyobb tudományos kitüntetését kapta már meg – előhossa a fényképeket. Aztán ismét a férjéről beszélünk. Kiderül, hogy *a Nobel-díjas tudós szenvedélyes autóvezető*. De csak lassan szeret hajtani. Feleségét *túlságosan merész* autósnek tartja, nem is veszi szívesen, ha ő ül a kormánynál.

– Pedig hál’ Istennek, még nem volt soha baj, amikor én vezettem, – mondja Diracné és lekopogja az asztalon a szerencsét.

Babona

– Babonás? Diracné elpirul:

– Bizony... nagyon babonás vagyok, egész kabbalisztikus rendszerem van, de sajnos, a férjemet nem tudom megnyerni a babonásságnak. Ha látná, hogy kinevet, amikor babonából arra kérem, hogy ezt vagy azt ne tegye...

– Azt hiszem, bele kell törődnöm abba, hogy Paul sohasem lesz babonás. Viszont ő beletörődött abba, hogy én mindig babonás leszek... Eleinte kicsit rossznéven vette, de aztán beletörődött. Úgy látszik, egy Nobel-díjas tudós tudja, hogy legokosabb, ha – az okosabb enged...

– Most felszaladok hozzá és megkérdezem, hogy mit akar ebédre. Remélem, ma valami mást kér végre... képzelje, amióta itt van, mindennap balatoni süllőt eszik. Azt mondja: minek változtatni, amikor a *süllő nagyszerű étel és Cambridgeben nem kapható?*

Negyven évvel később, egy másik magyarországi itt-tartózkodásakor Staar Gyula készített a hallgatag zsenivel interjút, amely megjelent a Természet Világa 1977. évi szeptemberi számában, valamint a Fizikusok az aranykorból (Vince Kiadó, 2006) gyűjteményes kötetben.

Szabó Péter Gábor